

ÜLKÜ TAMER'İN ŞİİRLERİNDE
YENİ BİR DÜNYANIN OLUŞUMUNDAKİ ROLÜYLE ÇOCUK

CHILD AS AN IMAGE IN THE ESTABLISHMENT OF A NEW
WORLD IN THE POETRY BY ÜLKÜ TAMER

ДЕТСКАЯ РОЛЬ ПРИ УСТАНОВЛЕНИИ НОВОГО
МИРОПОРЯДКА В ПОЭЗИИ ЮЛКЮ ТАМЕРА

Okan ÖZKARA*

ÖZ

İkinci Yeni'nin en çocuksu şairi olan Ülkü Tamer, şiirlerinde genellikle ölüm ve kaçış izlekleri üzerine yoğunlaşırken yaşamın zorluklarından kurtuluş imgesi olarak çocuğu kullanır. Arzu edilen yeni dünyanın oluşumunda saflığın, temizliğin ve işlenmemişliğin sembolü olarak bilinen çocuklar, ideal insan tipinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

Şiirlerinde genel olarak kırsal yaşamı kent hayatının karşısında ideal olarak yansıtan Tamer; bireyin kalabalıklar arasında kendilik değerlerini koruyamayacağını, varlık alanını kendine özgü bir biçimde oluşturamayacağını ve bunun sonucunda oluşabilecek bunaltıya girmekten kaçınamayacağını sıklıkla işler. Dolayısıyla, çocuk imgesini sık sık kullanan Ülkü Tamer'in, şiirleri üzerine yapılan çözümleme çalışmasında; ana hedef olarak, ideali yansıtan yeni bir dünyanın oluşumunda çocukların varlık alanlarının şiirler üzerinden değerlendirilmesi belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varoluş, Yeni Dünya, İkinci Yeni, Ülkü Tamer, Çocuk

ABSTRACT

The most childish poet of the Second New Poetic Movement, Ülkü Tamer generally focuses upon death and escape themes and uses the child image as a means of freedom from the difficulties of life. Children, mostly known as symbols of purity, cleanliness and unspoliedness, have a great role in the creation of an ideal human type in the process of establishing a desired world.

Tamer, who often proposes rural life as an ideal setting rather than the urban life in his poetry, deals with how an individual cannot retain his/her own values in the face of society, construct his/her existence on his/her own, and therefore, cannot keep him/herself from falling into despair. Accordingly, in this analytical study, which embarks on Ülkü Tamer's poetry, markedly formed through child images,

---

* Okt., Ardahan Üniversitesi, okanozkara@ardahan.edu.tr, okan_ozkara@windowslive.com
10.17498/kdeniz.364569

the main aim is to critically evaluate the existence domain of children in the establishment of a world reflecting the ideal.

Key Words: Existence, New World, Second New Poetry, Ülkü Tamer, Child

АННОТАЦИЯ

Юлкую Тимер, самый детский поэт т.н. второго нового поколения поэтов, который в своих стихотворениях пользуется образом ребенка, как спасением от трудностей жизни, акцентируясь на темах смерти и спасения. Дети, как символы чистоты и честности при создании желаемого нового мира, занимают важное место в формировании идеального человеческого типа.

Тимер, в своих стихах идеально отражает сельскую жизнь в целом по сравнению с городской жизнью. Она показывает, что бывает часто так, как человек не может защитить свою самооценку среди толпы, не может создать свой независимый образ и попадает в тревогу, от которого тяжело спастись. В связи с этим, при анализе стихов Юлкую Тимера, было установлено, что в них детские образы отражены как идеальные активы при формировании нового мира.

Ключевые слова: существование, новый мир, второе новое, Юлкую Тимер, ребенок.

Giriş

İnsanın duygu ve düşüncelerini şairane bir üslupla aktarabilmesini sağlayan edebi tür olan şiir, Türk edebiyatında Tanzimat dönemi sonrasında yenileşme evresine girer. Bu süreç içerisinde farklı eğilim ve toplulukların etkisi altında gelişen Türk şiiri, 1950’li yıllarda İkinci Yeni şiiriyle sınırlarını aşma eğiliminde bulunur.

“İlk okunuştta anlaşılan şiire, İkinci Yeni karşı” (Bezirci, 1996: 115) olduğu gibi, bu topluluğun şairleri, dönem şairleri arasında folklor ve şiir ayrımını en iyi yapanlardır. Özgün bir imge dünyası olan Ülkü Tamer de topluluğun diğer şairleri gibi şiirini sıradanlıktan uzak bir çerçevede tutmaya çalışır. Doğal dilin imkânlarından yararlanarak ele aldığı şiirlerinde, sözcüklerle ustaca oynayıyla yeni bir dünyanın kapılarını aralar. İmgenin “karşıt, ilgisiz veya birbirlerinden çok uzaklardaki gerçeklikleri birbirlerine yaklaştırdığı” (Paz, 1991: 84) düşünüldüğünde, Ülkü Tamer’in de özgün imge dünyasına sahip olduğunu söylemesi, imgenin “gerçeklikleri birleştirici” özelliğinden faydalanmak istemesinin ötesinde bir amaç taşımamaktadır. Bu bağlamda; sembolik özellikler taşıyan, yumuşak ve lirik bir anlatıma sahip olan sanatçı, bu şiirlerde şaşkırtmaca ve humor (mizah/gülmece) öğelere yer verir. En umutsuz durumlarda dahi sürekli bir umut ışığı görme arayışında olan Tamer, bu tutumunu süssüz ve yalın bir söyleyişle; ancak imge yüklü bir dille şiirlerine yansır. Ülkü Tamer’in, şiirlerinde çocuklara sıkça yer vermesinin altında yatan sebep ise O’nun ideal gelecek

anlayışıdır. Keskin bir ironiyle örülmüş derin acıların ve beşeri trajedilerin dile getirildiği şiirleriyle ön plana çıkan şairin kurtuluş nesnelерinin başında gelen *çocuk* kavramı yeni bir dünya oluşturma arzusunun oluşturduğu *yenidoğan* olarak görüntü bulur. Gelecek neslin, kalabalıklar içerisinde gelenekçilikten uzak, kapital düzene boyun eğmeğinden korkan sanatçı; bunun önüne geçebilmek için sürekli olarak kurtuluş nesneleri / yolları aramaktadır.

Kurtuluşun öze dönüşle (metafizik anlamdan ziyade yerli ve üretime dayanan bir öz) olabileceğini savunan Tamer, çalışmada da anlaşılacağı üzere sıkça saflığın, temizliğin ve geleceğin sembolü olarak çocuklara başvurur. Şiirlerinde yeni bir geleceğin inşasıyla kurtuluşun gerçekleşebileceği düşünülürken çocukların düş dünyalarının genişliğinden yararlanır. Öyle ki çocuklar, bazen etken kurtarıcı olarak hayal güçlerinin yardımıyla geleceğe dair masumane arayışlar içine girerken bazen de ettirgen bir role bürünerek farklı kurtarıcı nesneleri harekete geçirebilir. Bu yönüyle çalışma; Ülkü Tamer'in şiirlerinden hareketle yeni bir dünyanın oluşumundaki rolüyle çocuk değerini işlemesi açısından önemlidir.

Yeni Bir Dünyanın Oluşumundaki Rolüyle Çocuk

Modern dünyanın görünen tüm eksikliklerinin ve çalkantılarının ortadan kaldırılması için toplum içerisinde bir statüsü olan her birey sürekli olarak bir uğraş içerisinde. Bireyin toplum içerisinde varlığını kanıtlandığı alana bireyin statüsü denilirken, statüsünün ya da statünün günümüzde kullanıldığı anlamıyla anlamdaşı sayılan “rol” kavramı ise, “*her statüs için kalıplaşmış bir grup davranış ve bu davranışların içermekte olduğu kültür kalıplarının bütünü*” (Yörükân, 2011: 108) olarak tanımlanır. Bu felsefeyle toplum içerisinde bir yer işgal eden her bireyde olduğu gibi çocukların da kahramanlık maskesi olarak bir personası bulunur.

Çocuklar, kendi edindikleri ya da dışarıdan kendilerine biçilen kurtarıcı rolünü hayal dünyalarının uçsuz bucaksızlığı ve ideal olanı yaşama arzularıyla kolayca benimser. Arzu edilen yeni dünyanın oluşumunda saflığın, temizliğin ve işlenmemişliğin sembolü olarak bilinen çocuklar; ideal insan tipinin/ideal dünyanın oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Her çocuk, bilişsel ve duyuşsal gelişimini tamamlayıncaya kadarki dönemde olmasını istediği ve/ya olması muhtemel olaylara karşı fiziksel ya da ruhsal anlamda hazırlık içerisinde. Bunun sonucu olarak her çocuk geleceğe dair birer rol planlaması içine girer. İlerleyen dönemlerde hazırlıklı ya da hazırlıksız olarak karşılaştığı tüm sorunlarla önceden edindiği bilgi, birikim ve hayalleriyle başa çıkabileceğini düşünür. Çocukların somut ve soyut tüm varlıkları, kendince başka özellikler atfederek başka soyutlamalara yol açacak şekilde bilinçaltında kurgulaması ve eyleme dökme isteği ise onların toplumu kurtarıcı rolü edinme arzusundan kaynaklanır.

İnsanlığın ortak varoluş sahası olan dünyadaki sorunların yalnız yenidoğanlar tarafından çözülebileceğini düşünen sanatçı, bu nedenle görmek istediği yeni dünyada çocukları önemli bir yere koyar. Bunu şiirlerine yansıtarken bir takım ülkü

ve karşı değerlere yer verir. Aşağıdaki tabloda “Olumsuz Çağrışım” başlığı altında ele alınan “Karşı Değerler” ile mücadele eden “İdealleştirilen Kavramlar” (Ülkü Değerler), çalışmanın tamamında incelenen şiirler içerisinde öne çıkan unsurların kavramsal karşılığını imler:

Tablo: Olumsuz Çağrışımlar Karşısında İdealleştirilen Kavramlar

Olumsuz Çağrışım	İdealleştirilen Kavram
Ölüm	Çocuk
İlgisizlik	Melek
Kaybolan Kuleler	İstanbul
Yitim	Asya
Silah	Oyuncak

Çalışmanın tamamında şiirler arasında kurulan bağlantılardan anlaşılacağı üzere “ölüm, ilgisizlik, kaybolan kuleler, yitim, silah” gibi karşı değerler ile “çocuk, melek, İstanbul, Asya, oyuncak” gibi ülkü değerlerin çatışması göze çarpar. Bu bağlamda ele alınan ilk şiirde, idealleştirilen kavramlar olarak “melekler ve çocuklar”ın karşısında olumsuz çağrışım olarak “ilgisizlik” görülür:

“Melekler ve çocuklar,
En yakın ilgisi sevincin,
Anlamadı bunu birinci Nuh,
Gelirse ikincisi eğer
Hiç yüzme bilmesin.”
(*Batar Gemisi Belki*, Y.Ü.K., s. 36)

Toplumların geleceklere için büyük umutlar atfedilen çocukların aynı zamanda sevginin ve ilginin odak noktasında bulunması gerekir. Sevgiyi, “*insanın varoluş sorununun çözüm yolu*” olarak tanımlayan Fromm, hemen arkasından “*bütün sevgi kuramlarının insan kuramıyla, insan varoluşu kuramıyla başlaması gerektiğini*” (Fromm, 1995: 16) belirtir. Şiirde sembolik bir değer olarak karşımıza çıkan “*birinci Nuh*”, bu yönüyle arkaik bir değer olarak Nuh Peygamber’e gönderme yapar gibi görünse de insanlık tarihi boyunca evrende yer alan tüm Nuhlar’a gönderme yapar.

Şiirde kurtarıcı rolüyle karşımıza çıkan Nuh ve onun döneminde yaşanan tufan, hem gün yüzüne çıkan Sümer tabletlerinde hem de ilahi kitaplarda değinildiği kadarıyla insanlığın devamlılığını sağlamakla görevlendirilir. Gilgamesh destanına ve kutsal kitaplara göre her canlı türünden birer çift ve Tanrı’ya iman edenleri gemisine alarak tufandan kurtulur. Böylece yeni bir dünyanın oluşumunda aktif rol alır; ancak Tamer’in dizelerinin kolektif boyutuna bakılırsa çocukları gemisine almayı yalnızca yakınlarını ve hayvan çiftlerini kurtaran “*Nuh*”, insanı varoluş sorunuyla baş başa bırakır. Saflığın ve temizliğin sembolü olarak görülen çocukların günahsızlığı ve henüz işlenmemişliği/kirlenmemişliği düşünüldüğünde gemiye alınmayan çocuklarla birlikte kolektif ruh da öldürülmek istenir. Burada isyankar gibi görünen bir söylemle karşımıza çıkan “*Gelirse ikincisi eğer/Hiç*

yüzme bilmesin” dizelerinden de anlaşılacağı üzere; yeni bir dünyanın oluşumunda meleklerle aynı konumda gösterilen çocukların görmezden gelindiği ikinci bir kurtarıcı istenmemektedir.

Ahmed Arif’in “*Anadolu*” isimli şiirinde yer alan Nuh’a karşı da aynı sebepten bir sitem olduğu anımsandığında Tamer’in isyan etmesinde haklı sebepleri vardır. Tamer’in yukarıda verilen dizeleri aslında “*çocuk*”un tanımını yaparken, sanatçı geleceğin asıl sahipleri olan çocuklara verilmesi gereken öneme değinir ki, çocukların dünyanın geleceğinde ne gibi roller üstlenebileceği diğer dizelerde rahatlıkla görülür. Akli ön plana alırken istemeden de olsa bireyi geleneklerden uzaklaştıran modernizmin yaygınlaştığı dünyadan nasibini alan çocuklar, Tamer’e göre milyonlarca Nuh’un arasında kalabalığın yitik ortamında boğulmaya terk edilir:

“Şimdi yalnız balıklar boğulmuyor İstanbul’da,
Şimdi çocuklar sıra olmuş giderler denize,
Ağır ağır boğulurlar, çünkü dalgalar İstanbul’a yakındır,
Görünür kayboldukları kulelerden, ağlanır anıldıkça,
Yüreklerden gemiler, kamyonlar, insanlar geçer,
Çiçek yüklü ölümler taşınır İstanbul’a.”
(*İstanbul*, Y.Ü.K., s. 39)

Yenilikçi ve gelişimci olarak bilinen modernizmin insanları boğucu ve tüketici bir tarafı da bulunur. Şiirde, çocukların boğulduğu labirentleşen bir mekân halini alan İstanbul’a *çiçek yüklü ölümlerin taşınıyor* olması, geleceğin inşa edicisi olarak görülen çocukların, kalabalık karşısında kendilerini içerisinde buldukları kaotik durumu imler. Burada da olduğu gibi bazen “*insanların daha iyi koşullarda, uygarlık içerisinde yaşamaları için tasarlanan ve modern yaşam tarzı üzerine inşa edilen kentler; bütünüyle insanların çıkarına yönelik bir görüntü çizmez*”. Bu haliyle şiirde yutucu özelliğiyle karşımıza çıkan “*deniz*”in ve şehrin karmaşıklığını/kırcılığını imleyen “*dalgalar*”ın/kalabalığın “*hâkim olduğu bu mekânda, gündelik yaşam içerisinde, kendi sesinden uzak kalan birey; yabancılaşma, yalnızlaşma sorunsallarıyla yüz yüze gelerek varoluşsal sıkıntılar*” (Geçen, 2016:257) ile yüzleşmesinin neticesinde “*çiçek yüklü ölümlerle*” anılır.

Şiirde labirentleşen bir mekân görüntüsünde karşılaşılan İstanbul, tıpkı deniz ve dalgalar gibi boğucu/yutucu özelliğiyle görüngü bulur. Şiirdeki İstanbul gibi “*karakterin imkânsızlığından ve kendini orada sıkıştırılmış duyumsamasından kaynaklanan*” (Korkmaz, 2007:403) bu tür mekânlarda insanlar ikili ilişkilerini sevgi üzerine değil; göstermelik/içten olmayan bir saygı ve menfaat üzerine kurar. Bu saygı ise yine dışa dönük, yani kandırmacadan ibarettir. Dolayısıyla, çocukların hayallerinin kentin boğucu ve yutucu kalabalığında nasıl yok edildiğinin imlendiği yukarıdaki dizeler, *geleceğe çiçek* (huzur, mutluluk, barış vs.) taşıyan çocukların çaresizliğini yansıtır.

Bireyler arası eşitliklerin kaybolduğu mekânlarda sorunların artacağı; sevinç ve hüznün göstermelik bir boyuta taşınacağı bilinir. İstanbul’un yalnız balıkları değil, çocukları da boğar hale gelmesi bundandır. Tarihin her döneminde sokakları

aşk, sevgi-saygı kokan İstanbul'un eski hüviyetini bıraktığı görülür. Çünkü modernizmin boğucu ortamından payını alan insanların yaşadığı bu tür mekânlarda ilişkiler günümüzde de “*sevgi üzerine kurulu olsaydı düzen olurdu, huzur olurdu, mutluluk olurdu. Ama aramızdaki o ilişkide saygı kılığına bürünüveren çokça art niyet var*” (Krishnamurti, 2010:39). Modernizm ile birlikte birbirinden uzaklaşan bireyler sıradan iki birey olmaktan ziyade, birinin ötekine üstünlük kurmaya çalıştığı kapitalist sistemin tuzağına düştükleri için “*yüreklerden geçen gemiler, kamyonlar, insanlar, İstanbul'a çiçek yüklü ölümler taşıyarak*” geleceğin mirasçısı ve güvencesi olan çocukları tehlikeye atar. Çocuklar üzerinden gittikçe daha da labirentleşen bir dünyasal mekânın oluşumundan korkan Tamer, bir başka şiirinde onların zayıf özelliklerine değinerek bu korkusunu tekrar belirtir:

“Çocuk kemikten atıdır ölümün,
En korkak silahı yangın,
Ahşap kuşudur ölümün.”
(*Uzak Ev*, Y.Ü.K., s. 40)

Şiirlerinde, “*modern insanın yaşadığı bunalıyı aşması için bireyin kendine dönmesi ve içindeki olumsuz değerleri yok ederek yenilerini, karşıtlarını edinmesi gerektiğini*” ifade eden Ülkü Tamer'in, “*bu doğrultuda, şiirlerinde işlediği en önemli izleklerden biri ölüm ve modern insanın yok edici koşullar altında yaşadığı yalnızlık, yabancılaşma ve bunların yarattığı bunalıdır*” (Aşkaroğlu, 2016:168). Dolayısıyla Tamer, yukarıdaki dizelerde yangını çocuklar karşısında korkak bir silah olarak betimler. Her çocuk ateşle oynamayı sever ve ondan zarar görmeyeceğini düşünür. Ateş, “*tatlıdır ve ateş işkencedir. Mutfaktır ve kıyamettir. Ocağın başında usluca oturan çocuk için bir hazdır; alevleri ile fazla yakından oynamak isteyen cezalandırır*” (Bachelard, 2007:18). Bu yönüyle oynaması için kendisine çekip fazla yaklaşınca içine alarak öldüren yangın, çocuklar için korkak bir ölüm silahıdır.

Çocuk için “*ölümün kemikten atıdır*” benzetmesinin yapılması, oluşumunu tamamlamamış, henüz olgunlaşmamış bireyi ifade eder. Dolayısıyla düş dünyasını harekete geçiren; ancak fazla yaklaşıldığında içine alarak yok eden ateşin karşısında “*ölümün ahşap kuşu*” benzetmesiyle yer alan çocukla da yine aynı erginlenmemiş bireyden bahsedilir. Ateş karşısında kolayca yanan özelliğiyle bilinen ahşap, çocuğun var olduğu evrendeki güçsüzlüğünü ve çaresizliğini imleyen bir unsur olarak karşımıza çıkar. “*Ateş*”, aslında çocukların karşısında duran ve onların varoluşunu fiziksel ve ruhsal anlamda engellemek isteyen bir kavramdır. Burada sözü edilen “*ateş*”, çocuğun gelişimini engelleyen tüm unsurların yerini alabilir. Aynı biçimde “*silah*” ve “*yangın*” da çocukların, dolayısıyla insanlığın, modernizm karşısında nasıl tükendiğini simgeler. Dolayısıyla; fiziksel ve ruhsal anlamda varoluşunu tamamlamamış olan çocuk, her ne kadar gelecek için büyük umutların yüklendiği bir varlık olsa da kendini gerçekleştirme dönemi sona erinceye kadarki süreçte ölüm karşısında kolayca kaybedecek kadar tecrübesiz ve güçsüzdür. Ölümün “*kemikten atı*” ve “*ahşap kuşu*” olması da bundandır.

Mitolojik bir unsur olarak çoğunlukla bireyin en yakın yardımcı olarak karşılaşılan at, insan hayatını kolaylaştıran bir yardımcıdır. Dünyanın her yerinde ve her dönemde tamamlayan, koruyan, yoldaşlık eden bir norm motif olarak karşılaşılan at, “*sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı, en değerli varlığı sayılmıştır. Savaştaki faydaları dolayısıyla kuvvet ve kudret timsali de olmuştur*” (Çoruhlu, 2011:164). Türk mitolojisinde at bazı halk hikâyelerinde de sahibiyle birlikte doğar. Hatta sahibi ölünce, arkasından gözyaşı dökten tek hayvan olarak bilinen at, bazı Türk toplumlarında da sahibiyle birlikte gömülür. Bu sebeple Tamer’in şiirlerinde önemli bir yer tutan at, kurtarıcı rolü biçilen çocuk için yakın arkadaş ve tamamlayıcı unsur olarak gösterilir:

“Bak sana silahımı veriyorum. Atına atla.
Çünkü benim hiçbir zaman silahım yok karşında,
Islak sandığını bırakacaksın, annen öyle istedi;
Üzgünüm uzayacak boyun öteki çocuklara
Ama unutma
Belki dünyalar değer bir gece yıllarına.”
(Sandık, Y.Ü.K., s. 42)

Koruyucu bir göreve sahip olduğu düşünüldüğünde, silahın çocuğa teslim edilmesi yeni bir dünyanın oluşumunda toplumun kurtarıcı rolünü üstlenmeye hazırlanan çocuğun bayrağı eline alması demektir. Burada karamsar bir dünya, silah simgesiyle çocuğa sunulurken çocuğun bu karamsarlığın içinden çıkabileceğine dair endişeleri olan sanatçı, bunun için “*çocuğun boyunun uzaması*” (fiziksel ve ruhsal anlamda gelişiminin tamamlanması) gerektiğini düşünür. Çocuğun varoluşsal açıdan kendini tamamlayabilmesi ve dünyalık sorunlarla baş edebilmesi için “*boyunun uzaması*” gereklidir. “*Ama unutma / Belki dünyalar değer bir gece yıllarına*” dizeleriyle çocuğun modern dünyada kendini gerçekleştirerek karamsar dünyada ideale ulaşmasının gerekliliğine göndermede bulunulur. Aynı zamanda annesinden ayrılmak zorunda kalan çocuk için kullanılan “*Belki dünyalar değer bir gece yıllarına*” dizesi, “*gözlerini gerilerde kalmış yitik bir cennete çevirmektense, ilerleme yolunda çaba harcamasının daha iyi olacağına çocuğu inandırmak*” (Adler, 2008:94) amacıyla söylenen bir sözdür. Bu doğrultuda koruyucu kimliğe sahip olan “*anne*”den uzaklaştırılırken kendisine verilen “*silah*” ve “*at*”, çocuğa sunulan imkân, ve zırh olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda; ülküsünü, inandığı ölçüde gerçekleştirebilen insan için geçmişe takılıp kalmamanın gerekliliğini anlatan bu dize, bir bakıma karanlık dünyanın üzerindeki kara bulutların açılacağı gün için bir umut niteliği taşır.

Toplumcu gerçekçi bir düşünceye yakın olan İkinci Yeni şairleri ve Ülkü Tamer, dönemin evrensel sorunlarını ele alırken bu ve buna benzer simgeler yardımıyla şiirlerini kaleme alırlar. Toplumcu oldukları için de yalnızca Anadolu’ya bağımlı kalmayarak dünyanın dört bir tarafında bulunan insanların sorunlarını kendi imge dünyalarında işlerler:

“Günde altı kere geçiyorum ancak,
Gözlerim var, saçlarıma kadar duyuyorum,

Çocuklar hep boyalarla çiziyor
 En boyalı haritasını Asya'nın.
 Kuş.
 Asya.
 Asya'da hanlar.”
 (Çin Çocuk, Y.Ü.K., s. 47)

Hayal gücü, bireyde çıkmaza karşı tutulan bir ışık/açılan bir kapı olarak görülürken çocuklarda yaratıcılık faktörü üst düzeyde olduğundan onlar diğer dünyalarında evrenin sınırlayıcılıklarından uzak bir yerde ideallerini konumlandırır. Dışarıya *“ihtiyaçlar hiyerarşisi”* bağlamında daha çok bağımlı olmasına rağmen kendisini daha fazla güvende hisseden çocuklar, toplum baskısının dışında kalarak bağımsız/özgür bir düşünceyle daha rahat tasarım ve planlama yapar. Maslow bu durumu şöyle ifade eder: *“hemen her çocuk bir anlık bir dürtü ile önceden tasarlanmamış, amaçlanmamış bir şarkı, şiir, resim ya da bir oyun, dans yaratabilir”* (Maslow, 2001:147-148). Bu durum da çocuğun, aydınlık bir dünya isteğinden kaynaklanır. Çocuğun yaptığı resimde özgürlüğün sembolü olan *“kuş”*, Asya'nın, modern dünyanın içerisindeki varoluşunun simgesidir ve Asya'da yaşanan sorunları gidermek amacıyla *“Asya'nın en boyalı haritası”* çizilir. Asya insanının içe dönük hayatını *“kuş”* simgesiyle dünyaya açma arzusunda olan çocuk, *“boyalı harita”* ile o insanların sorunlarına çözüm üretme eğiliminde olduğunu gösterir. Çocukların hep boyalarla çizmesi, yine onların renkli iç dünyalarının yansımaları olarak anlaşılabilmektedirken *“Kuş-Asya-Asya'da hanlar”* ibarelerinin sıralanışı aşamalı bir çözümün planlandığını imler. Toplumcu bakış açısıyla incelendiğinde ise, Tamer Asya kıtasının deneyimlediği büyük boyutlu trajedileri de zayıf sezdirme ile okura hissettirir. Asya'nın *“en boyalı harita”* olması bir yandan bölünmüşlüğü; diğer yandan ise bölünmenin ardında yatan çekişmeleri, çıkar kavgalarını ve savaşları da betimler. Elbette ki bu çıkar çatışmalarından ve bölünme projelerinden en fazla etkilenecek olan çocuklardır. *“Asya'da hanlar”* ifadesi çift boyutlu bir anlam dizgesine sahiptir. İlki hanların geçicilik, göçebelik, yerinden yurdundan edilmişlik gibi sosyal olguyu psikolojik boyutta imlemesi, diğeri ise *“han”* sözcüğünün feodal yapı ile birlikte düşünüldüğünde güç ve iktidarı hedefleyen feodal birimlerini çağrıştırmasıdır. Bu yüzden özgürlüğü anlatan, geleceğin de kurtuluşunu belirleyen *“kuş”* imgesi çocuklarla özdeşleşir.

Yakın gelecekteki dünyanın yeniden kurucuları olan çocukları bir başka şiirinde mekân-insan ilişkisi bağlamında ele alan sanatçı, sorunların daha şiddetli olduğu şehirlerdeki olumsuz kavramların karşısına, ülkü değer olarak adını dağdan alan bir çocuğu koyar. *“Dağ - Sokak - Köşe Başları”* ve *“Tabela - Kimlik - Ad verme”* sözcüklerinin içerisinde anlam kazanan şiir, bireyin toplumsal sorunlara çözümler üretebilmesi için öncelikle kimliğini koruyabilmesinin gerekliliğine göndermede bulunur:

“Yürü, hep yürü, durmadan yürü,
 o dağ sana adını vermişti köyde,

bu sokaklar sadece tabela sunuyor.
Yürü, boyuna yürü, gün gelir
tabelaları indirirsin köşe başlarından,
kimliğini asarsın onların yerine”
(Çocuk ve Şehir, Y.Ü.K., s. 203)

Doğal mekân olan “dağ” ile yapay mekân olan “şehir” yaşantısı mekân-insan ilişkisi bağlamında ele alınırken ad vermenin önemine değinmek gerekir. Halk arasında kişiler çocuklarına isim verirken genellikle onurlandırıcı ve yüceltici sözler kullanırlar. Şiirde de çocuğa verilen ismin yüce bir varlığı sembolize eden dağdan alması bu yüzdendir. Çocuğa “Yürü, hep yürü, durmadan yürü” telkininde bulunan Tamer, içerisinde yaşanılan toplumun ancak genel bir ifadenin tasviri olan çocuğun amansız uğraşıyla istenilen yaşam alanına dönüşeceğine işaret eder. Aynı zamanda dağ doğallığı, tabela ise insan ürünü olan yapaylığı ve şekillenmeyi ifade eder. Dağ, olağandır ve kültürel değil, doğaldır. Tabela ise bir düzenin, biçimin ve zayıf sezdirim olarak da insanlara uymaları için konulan kuralların imidir. İki unsurdan birincisi çocukların doğallığını, ikincisi ise yetişkinlerin yapaylığını ve itaatkar doğasını yansıtır. “Tabelaların indirilmesi” kültürel ve insan yapımı olanın değişkenliğine, geçiciliğe işaret ederken, Tamer öneri olarak tabela yerine adını dağdan elde eden kişinin doğal kimliğini asmasını sunar. Düzenin kurallarının yıkılması, değişimin gerekliliği ve daha doğal bir yeni dünyanın kurulması kimlik, dağ, tabela gibi simgelerle önerilmektedir.

Toplumsal bir kurtarıcı rolü üstlenen çocuğun “köşe başlarından tabelaları indirerek yerine kendi ismini yazması” da bir statü olarak kahramanlığın/kendini gerçekleştirmenin/tanınmanın sonucudur. Modern dünyada değişen/değiştirilen kültürle birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan kimlik inşası, kültür emperyalizminin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu sorun günümüzde, “yeni bir teknolojinin (örneğin, uydu yayınlarının) önceden verili bir nesnelere, ulusal (ya da kültürel) kimlikler üzerindeki potansiyel etkisiyle” (Morley-Robins, 2011:71) ortaya çıkar. Toplumsal bir kurtarıcı rolü üstlenen çocuğun “köşe başlarından tabelaları indirerek yerine kendi ismini yazması”, kültürel emperyalizme bağlı olarak ortaya çıkan ve bireye dayatılan kimlik inşasının önüne geçme isteğinden ibarettir. Öyle ki kimliğini doğadan edinen çocuk, modern dünyanın dayattığı kalıpları kırarak yine kendisiyle birlikte ideal dünyayı şekillendirmelidir. Bu yönüyle kurtarıcı bir rol verilen çocuk bazen de “iri adamın mağaralarından” (modern dünyanın beton duvarlarının arasından) özünü kurtarma arzusundaadır:

“- Taştan bir asker yaptım
kurtarsın diye babamı,
sonra boyadım onu
yağmurla.
Asker, dağları aş bu gece,
o iri adamın mağarasına git,
köşede duran babamı getir.”
(Oyuncaklar: Taştan Asker, Y.Ü.K., s. 226)

Hayal dünyalarının zenginliğiyle bilinen çocuklar ilk ruhsal gelişim evreleri tamamlanincaya kadar gördükleri tüm somut varlıklara soyut anlamlar ve nitelikler yükleyebilme kabiliyetine sahiptir. Her insanın olduğu gibi, her çocuğun da “kendine özgü bir ben’i ve dünyası” (Gasset, 2011:135) vardır. Bu yaşamı kendince kurgulayan çocuk, kendisine ait olmayan ve kendisinin içinde yer almadığı dünyaya girerek, orada yer edinmek ister. Çünkü “kişioğlunun dünyada kendine bir ‘yer edinme’ çabası, onun insanlaşmasının en önemli etkinliğidir. Hayvan, daima çevreye tutuklu kalırken, insan çevreden kendine bir dünya kurar ve orada kendini yaşar. Bu durum, bir bakıma insanın ontolojik anlamdaki kendilik sınırlarını keşfetme ve ‘dünyadaki yeri’ni belirleme etkinliğidir” (Korkmaz, 2005:140). Oyuncaklar, çocukların bilinçaltındaki uyarıcıları harekete geçirir. Bir çocuğun zihinsel faktörlerden uzak, yalnızca verilen emri yerine getirmek üzere en dayanıklı varlık olarak gördüğü “taştan” bir asker yaparak, bu askeri hayal dünyasında dağlar ötesinde iri bir adamın mağarasında esir olan babasını kurtarması için göndermesi küçük yaşlarda kurtarıcı bir rol üstlenen çocuğun kişisel tasviri gibi görünse de “taştan asker, baba, yağmurla boyama, dağları aş bu gece, iri adam, mağara” ibarelerine dikkat etmek gerekir. Öyle ki bu ibarelerin oluşturduğu tüm parçalar birleştirildiğinde şiirin aslında kaybedilen öz’ü yansıttığı anlaşılır.

Gücü ifade eden taş motifinin savunan bir değer olarak gösterilen askerin zırhını imler. Burada yağmurla yıkanan asker, arınmışlığı ifade eder ki, kurtarılmak istenen değer olarak ifade edilen “baba”; geçmiş/öz’ü imler. Öz’ün kurtarılacağı mekân olarak karşılaşılan “mağara” motifi ise; bireyin tinsel doğumunu sembolize eden ana rahmiyle, balinanın karnıyla ya da Yusuf’un düştüğü kuyuyla kıyaslanabilir. Dolayısıyla yine kaotik bir durumdan kurtuluşun geçmişle/öz’le elde edilebileceğinin tezahürü olarak anlam bulan bu dizeler, arzu edilene ulaşmada karşılaşılan engelleri ise “dağ” motifi ile sunar. Burada, “İri adam” olarak gösterilen modern dünyanın elinden öz’ünü kurtarmak isteyen çocuk; bir başka şiirde yeni dünyanın oluşumunda daha geniş bir düş dünyasıyla karşımıza çıkar:

“Havada bir topacın kırbacı saklı,

bütün fırladıkları döndürüyor.

-Benim fırladığım büyüyecek,

kasabadaki değirmen gibi olacak,

hepimize buğdaylar öğütecek.”

(Oyuncaklar: Fırlıdak, Y.Ü.K., s. 227)

Geleceğe dair umutların ve ideallerin taşıyıcısı olan dizelerde; havada kırbacı saklı bir topacın bütün fırladıkları döndürmesi, her şeyi yönlendiren erişken bir gücü ifade eder. Burada Tanrısal bir özellik olarak karşılaşılan etken unsur, “Benim fırladığım büyüyecek/kasabadaki değirmen gibi olacak/hepimize buğdaylar öğütecek” dizeleriyle çocuğa yüklenir. Gerekli şartların olgunlaşması/imkân olarak karşılaşılan fırladığın, değirmen gibi olarak herkese buğdaylar öğütmesi yaşamsal sorunların üstesinden gelebilmeye gönderme yapar. Dizelerde yer verilen “topaç”, dünyayı da imleyebilir ki çocuk yine insanların refah içinde yaşayabileceği yeni bir dünyanın kuruculuğu görevini üstlenir.

Şiirlerinde genel olarak kırsal yaşamı kent hayatının karşısında ideal olarak yansıtan Tamer; bireyin kalabalıklar arasında kendilik değerlerini koruyamayacağını, varlık alanını oluşturamayacağını ve bunun neticesinde oluşabilecek bunaltı durumuyla kaybolacağını imler. Bu dizelerde de kurtarıcı öznenin ve yardımcı unsur olan kurtarıcı nesnenin “kasaba”da yer alması yine “*tabela şehirlerinden*” uzak durulması gerektiğine işaret eder.

SONUÇ

İkinci Yeni şiir hareketi Türk edebiyatı içerisinde varlığını gösterdiği ilk günlerden beri toplumsal konulara değinmemesiyle eleştirilir; ancak çalışmadan anlaşılacağı üzere, hareket mensupları şiirlerini yazarken sanatın tüm imkânlarından yararlanırken toplumu da genel anlamda incelemiş ve eleştirmişlerdir. Bu doğrultuda Ülkü Tamer’in yalnızca çocukları ele alan şiirleri de gösterir ki o dönem sanatçıları da Tanzimat’tan beri devam eden yenilenme ve ideal olanı yakalama arzusunu toplumcu gerçekçi kimlikleriyle yakalamak istemektedirler.

Çalışmada; yeni ve ideal bir dünyanın oluşumunda çocuğun öneminin anlam bulduğu şiirler, İkinci Yeni şiir hareketi içerisinde Ülkü Tamer’in en çocuksu şair olduğunu gösterir. Bu bağlamda; Sanatçı, şiirlerinde geleceğin kurtarıcısı olarak gördüğü çocuklara sıkça değinir. Toplumdan kopuk olmadığını da göstergesi sayılan bu şiirlerin inşasında sosyoloji ve felsefe gibi diğer kuramlardan da yararlanabilecek kadar bir bilgi birikimine sahip olduğu anlaşılan Tamer’in, şiirlerinin psikanalitik yöntemlerden yararlanmadan incelenemeyeceği de açıktır.

Kişisel çıkarları neticesinde topluma yön verme arzusunda olan kalabalık toplumlar arasında kaybolmaya ve unutulmaya yüz tutan çocukların kimlik karmaşası yaşamadan hayal güçleri yardımıyla ideal olanı oluşturabileceklerini kanıtlanmaya çalışılır. Dolayısıyla; çocukları bir umut ışığı olarak gören Tamer, onlarla yeterince ilgilenmeyen toplumların, gelecekte karanlıklara hapsolacağını farkındadır. Bu yönüyle, geleceğe yönelik bir kurtuluş reçetesi olarak sunduğu şiirler, kaotik bir boşluk içerisinde gördüğü topluma yönelik temenniler ve yol gösterimler de sunar.

KAYNAKÇA

ADLER, Alfred. (2008). *Yaşamsal Sorunlar* (Çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.

AŞKAROĞLU, Vedi. (2016). *İkinci Yeni/Aykırı Sözsözler*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

BACHELARD, Gaston. (2007). *Ateşin Tin Çözümlemesi* (Çev. Nail Bezel). İstanbul: Öteki Yayınevi.

BEZİRCİ, Asım. (1996). *İkinci Yeni Olayı*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

ÇORUHLU, Yaşar. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

- FROMM, Erich. (1995). *Sevme Sanatı* (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Payel Yayınları.
- GASSET, Jose Ortega Y. (1995). *Sevgi Üstüne* (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GEÇEN, Sevda. (2016). “Ülkü Tamer Şiirlerinde Labirent Bir Mekân Olarak Kent”. C. 5, S. 2, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- KORKMAZ, Ramazan. (2007). “Romanda Mekânın Poetiği”. Ankara: *Edebiyat ve Dil Yazıları/Mustafa İsen’e Armağan*.
- _____, _____. (2005). “Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Otelı”. S. 20, İstanbul: *İlmi Araştırmalar*.
- KRISHNAMURTI, Jiddu. (2010). *İlk ve Son Özgürlük* (Çev. Ayşegül Korkmaz). İstanbul: Omega Yayınları.
- MASLOW, Abraham. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi* (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- MORLEY, David – ROBINS, Kevin. (2011). *Kimlik Mekânları* (Çev. Emrehan Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖZKARA, Okan. (2014). *Ülkü Tamer’in Şiirlerinde İzleksel Yapı* (Dan. Prof. Dr. Ramazan Korkmaz), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PAZ, Octavio. (1991). *Yay ve Lir- I/Şiir Nedir?* (Çev. Ömer Saruhanlıoğlu). İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- YÖRÜKÂN, Turhan. (2011). *Alfred Adler/Sosyal Roller ve Kişilik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.